

HEKTARY
DLA
NATURY

Marki, 15 listopada 2022 r.

Koalicja Rolnictwo dla Przyrody

ul. Odrowąża 24, 05-270 Marki

Fundacja Hektary dla Natury

ul. Kunickiego 5, 30-134 Kraków

Centrum Ochrony Mokradł

ul. Żwirki i Wigury 101, 02-089 Warszawa

Sz. P. Andrzej Adamczyk

Minister Infrastruktury

ul. Chałubińskiego 4/6, 00-928 Warszawa

Temat: Konieczność uwzględnienia stref buforowych w Programie działań mających na celu zmniejszenie zanieczyszczenia wód azotanami pochodzącymi ze źródeł rolniczych oraz zapobieganie dalszemu zanieczyszczeniu na lata 2022–2026

Szanowny Panie Ministrze,

W związku z trwającymi konsultacjami społecznymi i w nawiązaniu do korespondencji z sierpnia i września br. przekazujemy ponownie, nadal aktualne stanowisko w sprawie konieczności uwzględnienia w Programie działań mających na celu zmniejszenie zanieczyszczenia wód azotanami pochodzącymi ze źródeł rolniczych oraz zapobieganie dalszemu zanieczyszczeniu na lata 2022–2026 (program azotanowy) działań dotyczących ochrony i odtwarzania w krajobrazie rolniczym stref buforowych, które są efektywną metodą ograniczania spływu biogenów do wód powierzchniowych.

Strefy buforowe to tereny położone pomiędzy obszarami rolniczymi a brzegami rowów, cieków czy zbiorników wodnych. Ich główną funkcją jest ochrona wód powierzchniowych przed zanieczyszczeniem substancjami odżywczymi, które mogą się do nich dostać poprzez spływ powierzchniowy z użytków rolnych. Tworzyć je mogą zarówno przylegające do brzegów struktury liniowe, jak i bardziej rozległe obszary podmokłe, w szczególności torfowiska, zwane bagiennymi strefami buforowymi.¹ Bogato udokumentowane jest obecnie znaczenie tego typu rozwiązań w efektywnym ograniczaniu spływu biogenów do wód powierzchniowych. Szczegółowe dane

---

¹ Kotowski W., Jabłońska E, Wilk M., Zak D. [red.] 2020. Bagiennie strefy buforowe - nasze wyjście bezpieczeństwa. Wnioski z projektu CLEARANCE. Dostęp on-line: bagna.pl/images/wazne_pdfy/CLEARANCE_guidelines_PL.pdf

pochodzą m.in. z Danii – do rzeki Odense trafia tu obecnie o około 39% mniej azotu w porównaniu z rokiem 2000, kiedy w zlewni tej rzeki rozpoczęto prace nad odtworzeniem 860 ha mokradła². Polscy naukowcy oszacowali natomiast, że stworzenie liniowych stref buforowych wzdłuż rzek zlewni Narwi (stanowiącej 5% powierzchni kraju) pozwoliłoby na trwałe usuwanie z obiegu aż około 33% azotu pochodzącego z tej zlewni, a koszt ich stworzenia byłby porównywalny z kosztem budowy około 20 km drogi ekspresowej³. To dobrze znane i zbadane rozwiązanie powinno zatem zostać ujęte w dokumencie realizującym w Polsce przepisy unijnej dyrektywy azotanowej⁴.

Zgodnie z *Prognozą oddziaływania na środowisko projektu aktualizacji programu azotanowego* (SOOŚ; rozdz. 7., str. 169) tworzenie stref buforowych jest alternatywnym rozwiązaniem dla działania wprowadzającego zakaz stosowania nawozów na gruntach rolnych w pobliżu wód powierzchniowych. Zwracamy uwagę, że przyjęta teza nie jest zgodna z dotychczasową wiedzą naukową. Funkcje bagiennych stref buforowych (odpowiednio zaprojektowanych o odpowiedniej powierzchni i poziomie nawodnienia) są bowiem znacznie szersze niż te, na które zwrócono uwagę w SOOŚ. Zakaz stosowania nawozów (a także środków ochrony roślin) na gruntach rolnych w pobliżu wód powierzchniowych ogranicza przedostawanie się do wód zanieczyszczeń wykorzystywanych jedynie w ich bezpośrednim sąsiedztwie, dodatkowo jest działaniem indywidualnym rolnika i trudnym do sprawdzenia. Tymczasem tereny podmokłe, a w szczególności torfowiska są trwałym elementem krajobrazu, przechwytyują i wiążą zanieczyszczenia spływające nawet ze znacznych odległości, zapobiegając przedostawaniu się ich do wód powierzchniowych (płynących i stojących). Poprzez wprowadzanie zakazu użycia nawozów w bezpośrednim sąsiedztwie wód powierzchniowych nie można zredukować spływu z dalej położonych gruntów rolnych. Tak więc strefy buforowe (a w szczególności bagienne strefy buforowe) są dużo bardziej efektywnym narzędziem w redukcji ilości biogenów przedostających się do wód. Dodatkowo pełnią one wiele innych, istotnych również w kontekście gospodarki rolnej, funkcji, takich jak retencja wody (a w konsekwencji łagodzenie skutków susz i powodzi) czy sekwestracja dwutlenku węgla. Ich obecność w krajobrazie rolniczym wpływa również na zwiększenie różnorodności biologicznej. Tematykę tą przedstawiono m.in. w dwóch polskojęzycznych publikacjach: *Strefy buforowe i biotechnologie ekohydrologiczne w ograniczaniu zanieczyszczeń obszarowych*⁵ oraz *Bagienne strefy buforowe - nasze wyjście bezpieczeństwa*⁶.

W wyżej wspomnianej SOOŚ czytamy również, że: *Działania związane z wprowadzaniem stref buforowych wiążą się z ograniczeniem działań rolniczych w strefach przybrzeżnych, przez zaniechanie działań i pozostawienie obszaru nadbrzeżnego do spontanicznej sukcesji*. To twierdzenie prawdziwe jest tylko do pewnego stopnia. Na odtworzonych terenach podmokłych (w tym przede wszystkim torfowiskach) może bowiem być prowadzona zrównoważona gospodarka rolna lub leśna w reżimie tzw. paludikultury. Ten sposób gospodarowania na podmokłych terenach rolniczych lub leśnych staje

---

² Windolf J. i in. 2016. Successful reduction of diffuse nitrogen emissions at catchment scale: example from the Pilot River Odense, Denmark. *Water Sci Technol* 73 (11): 2583-9; doi:10.2166/wst.2016.067.

³ Jabłońska E. i in. 2020. Catchment-Scale Analysis Reveals High Cost-Effectiveness of Wetland Buffer Zones as a Remedy to Non-Point Nutrient Pollution in North-Eastern Poland. *Water* 12, 629; doi:10.3390/w12030629.

⁴ Dyrektywa 91/676/EWG Rady z dnia 12 grudnia 1991 r. dotycząca ochrony wód przed zanieczyszczeniami powodowanymi przez azotany pochodzenia rolniczego (Dz. Urz. WE L 375 z 31.12.1991, str. 1)

⁵ Izydorczyk K. i in. 2015. *Strefy buforowe i biotechnologie ekohydrologiczne w ograniczaniu zanieczyszczeń obszarowych*. Dostęp online: ekorob.pl/userfiles/file/!!!EKOTONY_internet.pdf

⁶ Kotowski W., Jabłońska E, Wilk M., Zak D. [red.] 2020. *Bagienne strefy buforowe - nasze wyjście bezpieczeństwa*. Wnioski z projektu CLEARANCE. Dostęp on-line: bagna.pl/images/wazne_pdfy/CLEARANCE_guidelines_PL.pdf

się coraz bardziej popularny, ponieważ przy zachowaniu większości usług ekosystemowych torfowiska pozwala na jego gospodarcze wykorzystanie.

Projektowany na najbliższe lata program azotanowy nie musi ograniczać się do działań zdefiniowanych w załącznikach I i II dyrektywy azotanowej, tak jak to obecnie ma miejsce. A w przypadku Polski, nawet nie może. Bolesnym dowodem na konieczność podjęcia szerszych działań jest tegoroczna katastrofa ekologiczna na Odrze. Jak wynika bowiem ze „Wstępnego raportu zespołu ds. sytuacji na Odrze” z dnia 30.09.2022, eutrofizacja może być jednym z czynników sprzyjających rozwojowi *Prymnesium parvum*. W tym samym raporcie podkreśla się także, że w latach przed katastrofą stan Odry na całej długości był zły, na co m.in. miały wpływ stężenia azotanów i azotynów. Problem ten nie dotyczy tylko Odry, ale też Wisły, która z uwagi na duże zasolenie również jest narażona na wystąpienie podobnego problemu w przyszłości. Wyraźnie bowiem zmieniła się w ostatnich latach sytuacja meteorologiczno-hydrologiczna oraz zagospodarowanie zlewni w naszym kraju. Dyrektywa wyraźnie wskazuje, że jeśli przyjęte środki nie przyczyniają się do realizacji najważniejszych jej celów (czyli zmniejszenie zanieczyszczenia wód, spowodowanego lub wywołanego przez azotany pochodzące ze źródeł rolniczych, oraz zapobieganie dalszemu zanieczyszczeniu), kraj członkowski powinien podjąć dodatkowy wysiłek w celu efektywniejszych działań. Taką sytuację mamy obecnie w Polsce. Eutrofizacja wód śródlądowych i Bałtyku jest jedną z najistotniejszych presji na wody powierzchniowe⁷, których skutki stają się coraz bardziej dotkliwe z uwagi na coraz częstsze okresy niżówkowe i susze. Dlatego metody wzorowane na naturalnych rozwiązaniach powinny zostać uwzględnione i potraktowane przynajmniej na równi z innymi planowanymi technicznymi czy administracyjnymi działaniami. W programie powinny zatem zostać ujęte działania służące zachowaniu i odtwarzaniu stref buforowych przy równoległym instrumentalnym wsparciu realizacji takich działań przez rolników lub inne podmioty.

Znaczenie ochrony i odtwarzania stref buforowych podkreślone zostało w dokumentach strategicznych i planistycznych, w tym w: *Zbiorze zaleceń dobrej praktyki rolniczej* (z 2019 r.), *Krajowym programie renaturyzacji wód powierzchniowych* (2020), *Projekcie strategii ochrony mokradeł w Polsce na lata 2022–2032* (2021) czy projekcie *Programu przeciwdziałania niedoborowi wody* (2022). Uwzględnienie w programie azotanowym metod opartych o naturalne rozwiązania, jakimi są strefy buforowe (w tym bagiennie strefy buforowe), nie tylko przyczyni się do ograniczenia dopływu azotanów do wód powierzchniowych, ale zagwarantuje także spójność programu azotanowego z innymi dotychczas opracowanymi i projektowanymi dokumentami strategicznymi, w tym unijną strategią na rzecz bioróżnorodności 2030 czy celami porozumienia Paryskiego. Tylko synergiczne wdrażanie wszystkich polityk zapewnić może skuteczność w radzeniu sobie z problemami gospodarowania i ochrony wód, z jakimi mierzy się obecnie Polska.

W związku z powyższym wnioskujemy o to, by w programie azotanowym uwzględnione zostały:

- druga norma dobrej kultury rolnej dotycząca ochrony torfowisk i terenów podmokłych, zgodnie z zasadami warunkowości opisanymi w *Planie strategicznym dla wspólnej polityki rolnej na lata 2023–2027*;
- działania sprzyjające rozpowszechnianiu wśród rolników wiedzy o znaczeniu bagiennych stref buforowych - promocja bagiennych stref buforowych, ze szczególnym uwzględnieniem metod ich tworzenia i promowania korzyści wynikających z ich stosowania;

---

⁷ Przegląd istotnych problemów gospodarki wodnej na obszarach dorzeczy, Ministerstwo Infrastruktury, 2021 r.

- obowiązkowe wprowadzenie stref buforowych wokół najcenniejszych przyrodniczo obszarów mokradłowych;

- działania służące wypracowaniu rozwiązań (w tym odpowiednich narzędzi finansowych np. dopłat rolnych, instrumentów prawnych oraz wsparcia specjalistów), które będą zachęcały rolników do ochrony lub odtwarzania bagiennych stref buforowych w krajobrazie rolniczym lub pozwalających na wykupy gruntów wzdłuż rzek w tym celu.

Pozostajemy do dyspozycji w razie jakichkolwiek wątpliwości i konieczności udzielenia dodatkowych informacji.

Z poważaniem

Aleksandra Pępkowska-Król
w imieniu Koalicji Rolnictwo dla Przyrody

Ilona Biedroń
Fundacja Hektary Dla Natury

dr Łukasz Kozub
Centrum Ochrony Mokradeł

Do wiadomości otrzymują:

- 1) Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi,
- 3) Główny Inspektorat Ochrony Środowiska,
- 4) Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska.